

15 november 2019

Sliedrecht-Oost, Sliedrecht

Verslag reflectieve monitor

Een belangrijk doel van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) is leren. Het programma voert daartoe periodiek een reflectieve monitor uit. In het najaar van 2019 vond hiervan de eerste ronde plaats. Dit gebeurde door middel van een gesprek van 1,5 uur met de gemeentelijke projectleider(s) van de proeftuin en de verantwoordelijk wethouder. De voortgang van de uitvoering werd besproken met als doel om lessen, successen en knelpunten in beeld te brengen. Deze zijn geordend op basis van de thema's van het kennis- en leerprogramma van het PAW.

Algemeen

Sliedrecht heeft veel bedrijven die georiënteerd zijn op de scheepvaart. Vanuit de geschiedenis zijn er veel baggerbedrijven, nu komt er een waterstoflab ten behoeve van waterstof voor de scheepvaart bij, en er is een bedrijf dat de fundamenteen legt voor windparken op zee. De proeftuin helpt Sliedrecht bij het opstarten van de energietransitie. De gemeente wil een warmtenet aanleggen in Sliedrecht-Oost. Daarvoor werkt de gemeente intensief samen met warmtebedrijf HVC en woningcorporatie Tablis. Tablis heeft inmiddels besloten dat hun bezit op het warmtenet wordt aangesloten. Hiermee is de corporatie de startmotor voor de energietransitie in Sliedrecht. De gemeente wil subsidie gebruiken om ook particulieren op het warmtenet te laten aansluiten. Het warmtenet wordt in de aanlegperiode verwarmd met aardgas. In de tussentijd is HVC bezig met een proefboring naar geothermie. Als die bron gerealiseerd is, wordt een groot deel van het HVC-warmtenet in de regio Drechtsteden gevoed met geothermie. De gemeente is trots dat ze bij de koplopers hoort. Het leeft in de gemeenschap, ook schippers vragen hoe ze kunnen bijdragen. Het project maakt duurzaamheid in de gemeente zichtbaar en voelbaar.

Regie en organisatie

De gemeente werkt intensief samen met de betrokken partners: HVC, Stedin en Tablis. Op bestuurlijk niveau is er overleg als het nodig is. Op projectleidersniveau is er veel overleg in verschillende samenstellingen. In de komende periode zullen knopen doorgehakt moeten worden met betrekking tot het warmtenet. De wethouder wil graag vooruit want de belofte naar de bewoners moet waargemaakt worden, anders komt de

geloofwaardigheid van de gemeente in het geding. Een grote meerderheid van de raad is positief. Ze vinden het goed en zijn trots dat Sliedrecht werkt aan de eerste aardgasvrije wijk. De raad is echter ook kritisch over het resultaat. De wethouder praat elk kwartaal het college bij over de voortgang. Het college wil zo langzamerhand duidelijkheid over hoe de middelen verdeeld gaan worden. Het traject loopt nu een jaar en het college vindt dat het tijd wordt dat er helderheid komt. De gemeente heeft een enorme drive om aan de slag te gaan. Ze zijn echter wel afhankelijk van een heleboel andere partijen zoals het Rijk en HVC. Dit zijn de successen, geleerde les en knelpunten:

Successen

- Versie 1.0 van de Transitievisie Warmte is op regionaal niveau gemaakt en lokaal vastgesteld. Het per buurt in kaart brengen, gebeurt in de volgende fase.
- Alle betrokken partijen leveren een actieve bijdrage aan zowel inhoud als proces. Bij het infra-overleg is Stedin aanwezig en levert een actieve bijdrage om maximale synergie te behalen. HVC werkt hard om bewoners een aantrekkelijk aanbod te doen. De intensieve samenwerking en transparantie tussen de partijen werkt goed.

Geleerde les

- HVC is deels eigendom van de gemeente Sliedrecht. De manier waarop HVC haar werk uitvoert straalt af op de gemeente. Denk hierbij bijvoorbeeld aan transparantie en openheid. De gemeente bevindt zich, met HVC als partner, in de situatie dat ze een monopolist als warmteleverancier heeft in de wijken waar een warmtenet wordt aangelegd. Hoe maak je goede afspraken voor de lange termijn?

Knelpunten

- Timing en afhankelijkheid van andere partijen kunnen een knelpunt zijn. De gemeente heeft een grote ambitie en is naar haar bewoners toe het belangrijkste aanspreekpunt. Als de randvoorwaarden, die het Rijk, HVC en andere partners moeten realiseren, niet tijdig af zijn dan is het de gemeente die zich aan de burgers moet verantwoorden.
- Er bestaat onzekerheid of het kennisniveau bij de gemeente en de betrokken partijen voldoende is en of ze niet iets over het hoofd zien of onvoldoende gebruik maken van wat elders al is bedacht.
- De proceskosten voor de proeftuin zijn veel hoger dan verwacht. De gemeente moet op alle fronten veel aanjaagwerk verrichten en dat kost erg veel tijd. De raad heeft op verzoek van het college geld voor de exploitatiekosten uit de begroting beschikbaar gesteld. Dit heeft voor meer commitment voor het project gezorgd.

Participatie en communicatie

De gemeente is pas na toekenning van de proeftuinnmiddelen in gesprek gegaan met bewoners. Alle inwoners zijn via een brief geïnformeerd. Sindsdien is de energietransitie steeds meer gaan leven.

Bewonersbijeenkomsten trekken volle zalen, er is veel belangstelling en het is onderwerp van gesprek in de gemeenschap. De meeste mensen zijn positief. Bij huurders is er wat meer weerstand omdat ze de komst van het warmtenet als mededeling hebben ontvangen. De gemeente wil bewoners vooralsnog vrije keuze geven voor aansluiting op het warmtenet. Op dit moment zijn er nog geen bewoners in beeld die niets willen. Er zijn wel oudere mensen die wat gelaten zijn over de energietransitie en de bijbehorende investeringen. Stedin is ook bij het communicatieoverleg aanwezig, ze zijn heel actief in het project. Alle informatie wordt met iedereen gedeeld, er heerst een positieve en enthousiasmerende sfeer. HVC vindt keuzevrijheid belangrijk; hun doel is dat zij graag willen dat mensen voor hen kiezen en zij hebben het vertrouwen dat ze een aantrekkelijk aanbod kunnen doen aan de particulieren/huurders. Het succes, de geleerde lessen en knelpunten zijn:

Succes

- Aan het eind van elke bijeenkomst laat de gemeente de aanwezigen uit kaartjes met onderwerpen kiezen wat ze de volgende bijeenkomst willen bespreken. Dit werkt heel goed. Zo kan je zowel op de behoefte van aanwezigen inspelen als feedback ontvangen over of de besproken onderwerpen voldoende behandeld zijn. Zo wilde bijvoorbeeld 56% van de bewoners over investeringskosten spreken en aan het eind van de bijeenkomst hierover, was dit gestegen naar 90%. Dit is een belangrijk signaal dat dit onderwerp nog meer aandacht nodig heeft.

Geleerde lessen

- De belangrijkste vragen van bewoners zijn:
 - ‘Wat kost het om mijn huis aardgasvrij te maken?’ Dit is veruit de meest gestelde vraag. De gemeente doet daar geen uitspraken over totdat er meer duidelijkheid over is.
 - ‘Wat moet ik doen? Hoe lang zit ik in een verbouwing en de rommel?’ De gemeente belooft aan particulieren ze te helpen alles in kaart te brengen wat nodig is. De gemeente houdt alle opties open.
 - ‘Wat worden mijn maandlasten?’
 - Een minderheid van de vragen gaat over duurzaamheid, de toegepaste techniek en keuzevrijheid.
 - Ook stellen bewoners vragen over waarom aardgas in andere landen juist gestimuleerd wordt en we het in Nederland juist weghalen. Daarnaast stellen ze vragen over waterstof. Wat als wij geïnvesteerd hebben en er komt een betere oplossing zoals waterstof?
- Duidelijkheid richting bewoners is volgens de gemeente heel belangrijk. Onzekerheid zorgt voor een hoop onrust. Mensen willen weten waar ze aan toe zijn, ook al is de boodschap niet 100% positief. Ook is het belangrijk dat bewoners ruim op tijd op de hoogte worden gebracht.
- Er is nog niet gecommuniceerd over kosten/maandlasten naar bewoners omdat dit nog niet bekend is. De gemeente wil kijken naar pakketten die woonlastenneutraal zijn, maar dit woord is nog niet genoemd omdat gemeente niet weet of ze het waar kan maken.

- Volgens Tablis is er nu nog geen 70% instemming nodig voor overgang op het warmtenet omdat de aansluiting op het warmtenet via een centrale voorziening verloopt. Over een paar jaar worden de woningen verduurzaamd en zullen er wel individuele aansluitingen komen. In dat geval zal waarschijnlijk wel 70% instemming nodig zijn. Binnen de huidige situatie hebben huurders hierdoor wel het idee dat aansluiting op het warmtenet een voldoende feit is.

Knelpunten

- Als er (regionale en lokale) mediabelangstelling is voor de energietransitie, bijvoorbeeld over wat er misging bij het warmtebedrijf Rotterdam, dan geeft dat onrust.
- De gemeente merkt dat er qua communicatie strakke lijnen nodig zijn: wat is de planning zowel landelijk, als regionaal en lokaal? Wat is stand van zaken? De gemeente zou hiervoor wel een treintje willen opzetten zodat wat zij in de zaaltjes vertelt in lijn is met waar hun partners en andere overheden voor staan. De gemeente is nu bijvoorbeeld niet altijd goed op de hoogte van de ontwikkelingen in politiek Den Haag.

Kosten en financiering

Er is veel denkracht nodig om tot oplossingen te komen: zo heeft Sliedrecht veel financieringsconstructies onderzocht en komt tot de conclusie dat gebouwgebonden financiering een goede oplossing zou zijn. Het is belangrijk dat er geen investering vooraf hoeft te worden gedaan, maar dat afbetaling via een maandelijkse betaling (bundel) loopt. De gemeente werkt hierin met SVn samen. Bij al deze zaken is er veel tijd nodig om tot een antwoord te komen. De gemeente gaat uit van het principe Niet Meer Dan Anders. HVC streeft ernaar om 5% onder huidige energielasten te blijven, zodat het aantrekkelijk wordt voor de bewoners. Dit zijn de successen, geleerde lessen en knelpunten:

Successen

- Woningcorporatie Tablis heeft een overeenkomst met HVC gesloten voor het aansluiten van hun hoogbouwbezit op het nieuw aan te leggen warmtenet. Dit is een vliegwiel voor de businesscase richting particulieren.
- HVC is met de woningcorporaties in de Drechtsteden in gesprek over een vaste bijdrage in de aansluitkosten voor alle woningen.

Geleerde lessen

- Het duurt (te) lang voordat duidelijk wordt hoe hoog de bijdrage aan de aansluitkosten precies wordt, zowel voor corporaties als eigenaar-bewoners. De gemeente wil dat er duidelijkheid komt zodat de uitvoering snel kan starten. Er wordt nog druk gerekend door onder andere HVC.
- Er zijn ook wat tegenslagen geweest met het graven van proefsleuven. Als de berekeningen er liggen, wil de gemeente goed kijken naar wat er wel/niet meegerekend wordt.

Knelpunten

- De aansluitkosten op het warmtenet kunnen pas vastgesteld worden als de participatiegraad duidelijk is en de bewoners kunnen pas beslissen als ze de bijdrage aan de aansluitkosten weten. Volgens de gemeente zijn bewoners wel bereid een eigen bijdrage te betalen als deze niet hoger is dan ca. €2000,-, ongeveer de kosten voor de vervanging van een cv-ketel.
- De gemeente wil dat particulieren een aantrekkelijk aanbod krijgen voor aansluiting op het warmtenet. Particulieren hebben keuzevrijheid voor het nemen van een aansluiting. Dit is wel lastig met betrekking tot de businesscase voor de aanleg van het warmtenet. Getracht wordt het aanbod zo aantrekkelijk te krijgen dat het percentage bewoners dat meedoet zo groot mogelijk is.
- De gemeente zou graag zien dat de prijs van warmte losgekoppeld wordt van de gasprijs.
- Voor de eerste wijk is er een financiële bijdrage, maar wat is het opschaalbare model voor de volgende wijken? Het moet voor bewoners wel haalbaar en betaalbaar zijn.
- Er zijn instrumenten nodig voor bewoners die niet willen en/of kunnen investeren. Bewoners staan niet erg positief tegenover het aangaan van een schuld. De gemeente mist nog de mogelijkheid van gebouwgebonden financiering en het warmtefonds. Dit is wel show-stopper voor de realisatie.

Technische oplossingen

De gemeente heeft samen met de stakeholders uitgebreid gekeken naar de aanleg van het warmtenet. De hoofdleiding van het warmtenet gaat precies over de hoofdwegenstructuur. Dat betekent dat wegen maanden dicht moeten. Dit moet gefaciliteerd worden door de gemeente en is een enorm groot project. Bij de oplossing die eruit is gekomen moet de straat drie keer open; de eerste keer voor het vervangen van de riolering, de tweede keer voor aanleg van het warmtenet en de derde keer voor verwijdering van het gasnet. Het warmtenet komt bovenop het riool. Het oude gasnet mag volgens de wet niet in de grond blijven. Een complicatie is dat het oude gasnet pas verwijderd kan worden als alle woningen afgesloten zijn.

Er is al veel onderzoek gedaan en de locatie voor de proefboring voor geothermie is bekend. De bodem is in kaart gebracht, er is veel kennis over de grond zodat de gemeente weinig risico's voorziet. Er is drie tot vijf jaar nodig om de locatie geschikt te maken voor winning van geothermie. De planning ligt op schema. Vanuit HVC is nog geen officieel verzoek aan de gemeente gedaan voor de proefboring en de aanleg van de uiteindelijke boorlocatie voor exploitatie. Het succes en de geleerde lessen zijn:

Succes

- In het tweede kwartaal van 2020 gaat de schop de grond in voor de aanleg van het warmtenet voor de corporatiewoningen.

Geleerde lessen

- In het oorspronkelijke plan stond dat het warmtenet tijdelijk met biomassa verwarmd zou worden. Tablis zou hiervoor subsidie krijgen. Toen de subsidie niet doorging is nog een keer goed gekeken en besloten tot tijdelijke verwarming op aardgas.
- Het vervangen van riolering gaat sneller dan het aanleggen van een warmtenet. Daarom is het niet volledig gelijktijdig uitvoerbaar zoals weleens wordt gedacht.
- Omdat mensen niet allemaal in één keer overstappen op warmte wordt het warmtenet gefaseerd aangelegd. Het is wel zo dat niet voor elke aansluiting de straat opnieuw opengaat. Hiervoor wordt een oplossing gezocht.

Wetgeving en juridische randvoorwaarden

Dit zijn de knelpunten:

Knelpunten

- De gemeente leert veel en merkt dat ze als koploper veel moet uitvinden. Ze ziet daarin dat er in wet- en regelgeving en financiering nog veel niet geregeld is. De gemeente ervaart dat zij op dit moment nog niet de juiste instrumenten in handen heeft om echt aan de slag te gaan, dit geldt met name voor instrumenten voor de eigenaar-bewoners. De gemeente maakt zich zorgen dat de 'wet van de remmende voorsprong' daarom kan gaan werken voor het project.
- Een deel van het huidige gasnet in de wijk is nog goed, andere delen niet. Stedin wil liever niet meer dat het gasnet vervangen wordt in de wijk. Zij beogen een zo hoog mogelijke participatiegraad. Echter door de vrijwillige deelname bestaat er wel de mogelijkheid dat Stedin een grote investering in een nieuw gasnet voor een paar resterende aansluitingen moet doen.

Verbinding met andere opgave

De gemeente zet ook in op andere opgaven die in de wijk spelen. Zo wil ze gaan kijken om de openbare ruimte en inrichting te verbeteren. De gemeente kijkt samen met inwoners naar bijvoorbeeld meer groen of een ontmoetingsplaats in de wijk of het aanpakken van een speeltuin. Voor een deel is hier ook al budget voor gereserveerd.